

Deliberationes tudományos folyóirat

15. évfolyam 1. szám 2022/1, 171-182. oldal

Kézirat beérkezése: 2022.11.02.

Kézirat befogadása: 2022.11.17.

[10.54230/Delib.2022.1.171](https://doi.org/10.54230/Delib.2022.1.171)

Deliberationes Scientific Journal

Vol.15; Ed.No. 1/2022, pages: 171–182

Paper submitted: 2nd November 2022

Paper accepted: 17th November 2022

[10.54230/Delib.2022.1.171](https://doi.org/10.54230/Delib.2022.1.171)

AZ IDEGENNYELV-TANÍTÁS SPECIÁLIS PEDAGÓGIAI ESZKÖZEI

Boros Árpád¹, Csefkó Mónika¹, Szilvássy Orsolya²

1 Gál Ferenc Egyetem, Gazdasági Kar

2 Gál Ferenc Egyetem, Pedagógiai Kar

Absztrakt

A hazai közoktatás szereplői számára még kevésbé ismertek a sajátos nevelési igényű diákok idegen nyelv tanulását segítő speciális módszerek, a továbbképzési programunk ezt a hiányt kívánja mérsékelni. Általánosan kijelenthető, hogy a sikeres nyelvtanulás érdekében a társuló gátló tényezőket kell az érintett diákokban enyhíteni, illetve a kognitív zavarokból adódó nehézségek kompenzációja a feladat. A tanárnak elsősorban elfogadó és segítő légkört kell teremtenie a különféle, az egyéni profilhoz legmegfelelőbb tanulási technikák és stratégiák alkalmazásával. A programban alkalmazott módszerek a holisztikus megközelítésre, a vizuális megerősítésre, a multiszenzoros gyakorlásra, illetve általában a differenciált tanításra helyezik a hangsúlyt. A diszlexia, diszgráfia problématerülete kap több figyelmet, mivel ez a leggyakrabban előforduló specifikus tanulási zavar, amellyel a nyelvtanárok találkozhatnak, de a hallássérült tanulók integrált idegen nyelv oktatásával is foglalkozunk. Mivel a vizualitás szerepe többfajta akadályozottság kompenzálásában is kimagasló, a képeskönyvek idegen nyelv pedagógiai alkalmazására is kitérünk. A programnak kitüntetett célja, hogy a képzésben résztvevők módszertani kultúráját különösen a kooperatív tanulási formák területén szélesítse, mivel ezek a speciális pedagógiát igénylő diákok körében is meghatározóak a tanulási motiváció fenntartásában.

Kulcsszavak: idegennyelv-tanítás, sajátos nevelési igény, diszlexia, diszgráfia, kooperatív tanulás, képeskönyv

SPECIAL PEDAGOGICAL TOOLS FOR FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Árpád Boros¹, Mónika Csefkó¹, Orsolya Szilvássy²

1 Faculty of Economy, Gál Ferenc University

2 Faculty of Pedagogy, Gál Ferenc University

Abstract

The Hungarian public education actors are still not familiar with special methods to support the foreign language learning of students with special educational needs, so, our training program aims to reduce this gap.

In general, for language learning to be successful, it is necessary to alleviate the associated barriers in the students concerned and to compensate for the difficulties resulting from cognitive impairments. The teacher should first and foremost create an accepting and supportive atmosphere, using a variety of learning techniques and strategies best suited to the individual profile.

As for the methods, our program emphasizes a holistic approach, visual reinforcement, multi-sensory practice and differentiated teaching in general. More attention is devoted to the problem area of dyslexia and dysgraphia, as these are the most common specific learning disabilities that language teachers may encounter, but also to the integrated teaching of foreign languages to hearing impaired learners. Since the role of visuality in compensating for several types of disability is prominent, the pedagogical use of picture books in foreign language pedagogy is also addressed.

The program has the specific aim of broadening the methodological culture of the trainees, particularly in the field of cooperative learning, which is a key factor in maintaining motivation to learn among students with special pedagogical needs as well.

Keywords: foreign language teaching, special educational needs, dyslexia, dysgraphia, cooperative learning, picture book

BEVEZETÉS

Annak ellenére, hogy Magyarországon „évszázados” hagyományai vannak a diszlexiakutatásnak és a specifikus, hátrányokat kompenzáló olvasástanulásnak (Csépe, 2001; Gyarmathy, 1998; Meixner, 1993; Ranschburg, 1916, id. Torda, 2004), a hazai közoktatásban még kevésbé elterjedtek a sajátos nevelési igényű diákok idegen nyelv tanulását segítő célzott programok. A hatékony nyelvtanulást támogató speciális ismeretek és módszerek alkalmazásának hiánya ma a magyar közoktatás gyakorlatában gyakran azzal a következménnyel jár, hogy az idegen nyelvi oktatásban felmerülő problémákra az idegen nyelv értékelés, minősítés alóli mentesítés a válasz (Gyarmathy és Vassné Kovács, 2004). Azzal együtt sem tartjuk ezt megfelelőnek, hogy a mentesítésnek nem feltétlenül

a nyelvtanulásról való teljes lemondást kellene jelentenie. Mivel nem adott a differenciált, specifikus nyelvoktatás megfelelően kidolgozott, akár központi irányelveken és gyakorlatokon alapuló protokollja, egy-egy idegen nyelv elsajátításától sajnos egyre távolodnak a részképesség zavarokkal küzdő tanulók. A mentesítések csak a felszínen kezelik a problémát, a nyelvtanulás lehetősége híján a mentességet élvező tanulók tulajdonképpen még inkább hátrányba kerülnek, nemcsak a jobb álláshoz, magasabb fizetéshez jutás terén, de a választott szakmákhoz, érdeklődési területhez tartozó (elsősorban internetes) ismeretanyagokhoz való hozzájutás terén is, hiszen ezek általában igénylik valamilyen (főleg angol) nyelv ismeretét. Az EU-tagságunk óta európai országok bármelyikében könnyebben lehet tanulni, munkát vállalni. Ennek esélyét is az idegen nyelvek ismerete teremti meg. Ha a nyelvtanulás lehetősége nem biztosított, sérül az érintettek esélyegyenlősége.

Az oktatással, ezen belül nyelvoktatással foglalkozó pedagógusok képzése, továbbképzése során kevés szó esik a sajátos nevelési igényű tanulók nyelvtanulási nehézségeiről, illetve ezek kompenzációs lehetőségeiről. Emiatt sok tévhit él nem csak a laikusok, de a szakemberek körében is a problémák háttéréről, ami akadályt képez a célzott megoldási stratégiák alkalmazásában. Továbbképzési programunk a fenti hiányosságok enyhítése céljából fogalmazódott meg.

SPECIÁLIS PEDAGÓGIAI ESETEK

Ahhoz, hogy a megfelelő pedagógiai eszközöket meg tudjuk választani, először is meg kell ismernünk a tanulási zavarok természetét, illetve a részképesség zavarok hatásait az idegennyelv-tanulás folyamatára. Ezért a továbbképzési programunk bevezető részében, „Idegennyelv-oktatás nyelvtanulási nehézségekkel küzdők számára: kihívások és lehetőségek” címmel a főbb problématerületeket tekintjük át.

Az általános intellektuális képességektől elmaradó, a megfelelő tanulási eredményekhez szükséges részképességek fejlődési zavarait specifikus tanulási zavar (*learning disability, specific learning difficulties*) fogalommal fejezi ki a hazai, illetve a nemzetközi szakirodalom. Témánk szempontjából a tanulási zavarok köréből a diszlexia, illetve ehhez általában társuló diszgráfia az a leggyakrabban előforduló specifikus tanulási zavar, amellyel a gyakorló pedagógusok találkoznak az iskolákban, ezért ennek külön modult szentelünk a programban „A nyelvoktatás speciális módszertani lehetőségei nyelvtanulási nehézségekkel küzdő, diszlexiás/diszgrafiás tanulók számára” címmel.

A diszlexia fogalmának értelmezése a szakirodalomban igen gazdag, a definíciók sorából a továbbiakban a Nemzetközi Diszlexia Szövetség meghatározását tekintjük kiindulási alapnak:

„A diszlexia egy specifikus tanulási zavar, amely neurobiológiai eredetű. A pontos és/vagy folyékony szófelismerés, valamint a gyenge helyesírási és dekódolási képességek nehézségei jellemzik. Ezek a nehézségek jellemzően a nyelv fonológiai komponensének hiányosságaiából erednek, amelyek nem következnek az egyéb kognitív képességekből és a hatékony osztálytermi oktatásból. A másodlagos következmények közé tartozhatnak az

olvasásmegértés problémái és a csökkent olvasási tapasztalat, ami akadályozhatja a szó-kincs és a háttérismeretek bővülését.” (International Dyslexia Association, 2012)

A tanulási zavarok a magyar közoktatási dokumentumokban az „egyéb pszichés fejlődési zavar” mint többféle fejlődési rendellenesség összefoglaló elnevezése jelenik meg (2011 évi CXCV. Törvény a nemzeti köznevelésről). Magában foglalja az általános súlyos tanulási zavarokat (a

tanulási akadályozottság ép intellektussal járó szegmensét), a specifikus tanulási zavarokat mint diszlexia, diszgráfia vagy diszkalkulia, illetve a súlyos magatartási és viselkedésszabályozási zavarokat (mint pl. a figyelemhiányos hiperaktivitás zavar – ADHD). A zavarok hátterében az idegrendszer egyes részeinek megkésett fejlődése, érése, egyes lényeges területek integrált működésének funkcionális zavarai állnak.

A nemzetközi adatok megegyeznek abban, hogy a tanulók 5%-a súlyos, 10%-a pedig enyhébb szintű tanulási zavarokkal küzd. Azzal együtt, hogy a hazai köznevelési statisztikák egyértelműen a tanulási zavarral küzdő tanulók arányának emelkedését mutatják, a diagnosztizált és támogatásban részesülő tanulók aránya messze elmarad ettől: a diszlexiás, diszgrafiás és diszkalkuliás tanulók aránya 2012 és 2019 között 1,75-ről 2,5 százalékra nőtt az összes tanuló körében (Varga, 2022).

Az idegen nyelvek tanulása megfelelő kognitív készségekkel, nyelvi képességekkel is sok türelmet, fáradságos tanulást, kitartást igényel. Az anyanyelv és ezzel az idegen nyelvek tanulását nehezítő részképesség zavarok esetében a befektetett munka általában nem hozza meg a várt eredményt. A gyengébb teljesítmények, kudarcok miatti gyötrelmek feszültséget, az idegen nyelvi szerepléstől való félelmeket, visszahúzódást, averziókat okozhatnak. A tapasztalatok azt mutatják, hogy azoknál a gyermekeknél, akiknél az anyanyelvi beszédészlelés, olvasás-írás is problémákkal terhelt, szinte előre vetíthetők az idegen nyelv tanulása során felmerülő nehézségek. Azt minden idegen nyelven tanuló és tanító könnyen belátja, hogy a megfelelő kognitív folyamatok és részképességek összehangolt működése nélkülözhetetlen a nyelvtanulás folyamán. Emiatt mind a tanár, mind a diák részéről többletmunkát igényel a részképesség zavarok kompenzálása. A sikerebb nyelvtanulás érdekében egyrészt ezeket a társuló gátló tényezőket kell enyhíteni, másrészt a kognitív zavarokból adódó nehézségek kompenzációja a feladat. Elsősorban elfogadó és segítő légkört kell teremtenünk, a különféle, az egyéni profilhoz legmegfelelőbb tanulási technikák és stratégiák alkalmazásával.

A diszlexiát nem lehet kinőni, ennek megfelelően a kisiskoláskori anyanyelvi írás- és olvasástanulás problémái, általában újra megjelennek az idegen nyelvek tanulásakor (Ganschow & Sparks, 2000; Helland & Kaasa, 2005; Schneider & Crombie, 2003; Nijakowska, 2000 id. Kontráné & Kormos, 2007).

Összességében a részképesség zavarok kapcsán a következő deficitek nehezítik leginkább az idegen nyelv elsajátítását:

- szegényes fonológiai feldolgozási készségek,
- gyenge rövid távú, illetve munkamemória,
- szótalálási nehézségek,

- a feldolgozási folyamatok lassúsága,
- az auditív észlelés és diszkrimináció nehézségei,
- a szerialitás (auditív, vizuális) zavara,
- zavarok az automatizált cselekvések kivitelezésében,
- problémák a szintaxissal és a grammatikával (Tánczos, 2006).

PROGRAM-SPECIFIKUS MÓDSZEREK

Ma már bizonyított, hogy részképesség zavarokkal is eredményesen lehet idegen nyelvet tanulni (Schneider, 1999, idézi Tánczos, 2006). Programunkban a holisztikus megközelítésre, a vizuális megerősítésre, a multiszenzoros gyakorlásra, illetve általában a differenciált tanításra helyezzük a hangsúlyt.

A diszlexiás gyermekek esetében a kommunikatív nyelvoktatási módszer önmagában kevésbé hatékony. Számukra az explicit, a szókincs és a nyelvtan lépésről-lépésre történő tanítása előnyösebb, a jelentés és szabályok megerősítésével (Schneider, 1999, idézi Tánczos, 2006).

Hasznos lehet számukra (egyben az osztály többi, átlagos képességű tanulója számára is), a következő stratégiák alkalmazása a tanítás során (Schneider, 1999, idézi Tánczos 2006):

- a Sparks & Ganshow féle multiszenzoriális (MSL) technikák felhasználása az információk közvetítésében;
- a tananyag kisebb, jól strukturált egységekben és lassabb tempóban történő prezentálása;
- az idegen nyelv fonológiai, morfológiai és szintaktikai sajátosságainak explicitté tétele;
- memória- és metakognitív stratégiák tanítása;
- rengeteg gyakorlási és ismétlési lehetőség biztosítása;
- a diszlexia reedukáció általánosan alkalmazott alapelveinek adaptálása.
- A diszlexiás tanulók nyelvtanításának alapelvei (Kontráné Hegybíró, Kormos, Kálmos 2012):

1. Holisztikus megközelítés

- A nyelvtanuláshoz használt témák jól ismert, mindennapos környezetből származóak;
- Az olvasás-írás, beszéd és a hallott szöveg megértésének integrált oktatása;

2. Vizuális megerősítés

- Színkódok alkalmazása;
- A szövegértés elősegítése képekkel;
- Az írott szövegek körültekintő formázása (díszített betűk kerülése, betűméret és

sorközök körültekintő megválasztása, sorkizárt szövegek kerülése az egyenetlen méretű szóközök miatt, szükség esetén az éles kontrasztok lágyítása színes lapokkal vagy betűkkel.

3. Multiszenzoros gyakorlás, több modalitásban történő megerősítés: kimondott szó, szöveg összekapcsolása képpel, írott alakokkal, cselekvéses megerősítések stb.
 - Vizuális tanulási stílusúak számára: pl. szókárttyák, memóriajáték, fotók, rajzok, DVD-k, gondolattérkép;
 - Auditív tanulási stílusúak számára: tankönyvek hanganyaga, dalok, új szavak dal-lamának követése, diktafon, okostelefon használata;
 - Mozgást előtérbe helyező tanulás: pantomim, Activity, „Játszd el!”, „Mutasd meg!”
4. Lépésről-lépésre haladás
5. Differenciált tanítás
 - A tananyag apróbb lépésekre bontása;
 - A heti óraszám felüli idő biztosítása;

Ahogy ma már a korszerű általános nyelvtanítás is elképzelhetetlen IKT eszközök használata nélkül, a speciális szükségletű gyermekek tanítása során ez fokozottan érvényes. Az IKT eszközök a modern, digitalizált világ, egyben a modern oktatás elengedhetetlen kellékei. Az is megállapítható, hogy a számítógéppel segített tanítás a nyelvtanulás és a nyelvelsajátítás terén is alapvető fontosságú eszközként lépett elő.

Javaslatot teszünk az élményszerű, hatékony infokommunikációs technikák alkalmazására és a továbbképzésen résztvevő pedagógusok számára kiscsoportos gyakorlatokat is biztosítunk az ismeretek kipróbálására. A számítógéppel segített tanulásnak főként a fonetikai, fonotaktikai, grammatikai, illetve lexikai tudás fejlesztésében kell segítségre lennie. Többféle forrásból származó infokommunikációs eszközökkel segíthetjük a nyelvtanulást: saját készítésű vagy más multimédiás tananyagokkal, játékosítással, rejtvény- és feladatkészítésekkel, gondolattérképekkel és vizuális szótárakkal.

Az anyanyelvet és idegen nyelveket tanulók körében gyakoriak a beszédészlelés akusztikai, fonetikai és fonológiai zavarai, a beszédhang-megkülönböztetés zavara, a beszédritmus észlelésének, a mondat- és szövegértésnek a zavarai, valamint a beszédmegértési zavarok. A beszédészlelési és a beszédértési zavarral küzdő gyermekeknel is alkalmazhatók a nyelvórákon használt hagyományos feladatok, természetesen módosított formában (Gósy, 1994). Ilyenek például a mondatlistával ellátott képek, jó gyakorlási lehetőség, ha hasonló hangzású szavakat mondunk, vagy ugyanazt a szót kétszer. A beszédértési feladatoknál előtérbe kerülnek a nonverbális eszközök (hangsúlyos a vizuális megerősítés), amelyek képek és egyéb szemléltető eszközök segítségével megkönnyítik a tanulók számára a verbális információk befogadását (Steklács, 2013). A beszédfejlesztés érdekében célszerű a tanulókat kiscsoportos foglalkozásba vagy páros munkába bevonni, így gátlásaikat és szorongásaikat jobban sikerül leküzdeni (Dörnyei, 2005).

A fenti zavarokhoz hasonlóan nagyon gyakoriak az emlékezettel kapcsolatos zavarok, de speciális gyakorlatokkal a megmutatkozó hiányosságokat a nyelvtanárok át tudják hirdetni. Az emlékezetbe vésődést nagymértékben segíti, ha a tananyag mondanivalóját képekhez kötjük. Az egyéb fejlesztési lehetőségeket a verbális és vizuális technikák alkotják.

A hallássérült személyek idegennyelv-tanulása szintén nagy kihívást jelent az idegen nyelveket oktató tanárok számára, ezeknek a tanulóknak speciális és szakszerű oktatásra van szükségük. Körükben gyakran alkalmazott a bilingvális (kétnyelvű) módszer, amelynek alapját a teljes értékű nyelvként elismert jelnyelv képezi. A jelnyelv megjelenhet az idegennyelv-órákon is. „A siket diákokat tanító speciális tanintézményekben a tanárok egy része elengedhetetlennek tartja a magyar jelnyelv használatát az idegennyelv-oktatásban.” (Deákiné – Gergely, 2015) Alapvető szempont, hogy az integráltan tanuló hallássérült diákok esetében figyelembe kell venni a diák által preferált kommunikációs csatornát az információátadás formájának megválasztásában. „Ha a hallássérült tanuló elsődleges nyelve nem a jelnyelv, a szóbeli információt írásban, szájról olvasás segítségével, esetleg orális tolmácsolás formájában szükséges nyújtani számára.” (U. o.) A vizuális információknak természetesen a hallássérült tanulók nyelvtanulásában is fontos szerep jut, a nyelv láthatóvá tételével kompenzálhatjuk a hallási akadályozottságot. Az írott információ itt különös hangsúlyt kaphat, mivel feldolgozásának készsége a többi készség fejlődésének alapja lehet.

Továbbképzési programunk harmadik eleme – „Az idegen nyelvi kommunikációs fejlesztés lehetőségei képekkel és képeskönyvekkel” című modul – a képeskönyvek felhasználási lehetőségeit mutatja be, amely a vizualitás többször emlegetett kompenzáló-segítő potenciálját a kiscsoportos munkaformák nyújtotta előnyökkel kapcsolja össze.

A képeskönyvek mediális tulajdonsága, hogy bennük a verbális és a vizuális sík egyaránt jelentéshordozó, így sajátos kommunikációt tesz lehetővé, amelyben általában a képi sík dominanciája érvényesül (Kurwinkel, 2017). A képeskönyvek befogadásának speciális formája az úgynevezett dialogikus olvasás: a közvetítő felnőttel folytatott folyamatos párbeszéd, amely egyrészt pozitív légkörbe helyezi a befogadást, érzelmi biztonságot közvetít, másrészt aktivitásra ad lehetőséget a gyermek számára is, hiszen a gyermeki válaszokat beszélgetéssel, kérdésekkel élénkíti. A képek és szövegek kitöltetlen helyei kreatív gondolkodásra ösztönöznek a megfelelő módszerek alkalmazása mellett. A dialógus maga a közlés és odafigyelés változó dinamikáját használja, így fejlett társas kompetenciát igényel, a beszélgetés során a pedagógus kommunikációs magatartása példaként szolgál, a kiscsoportos alkalmazás keretében a különböző szociális képességű gyermekek viselkedése egymás számára is referencia lehet. A dialogikus olvasás folyamán a beszélgetés irányítja a befogadást, a felnőtt ráhangolódik a gyermek reakcióira és azoknak megfelelően és a gyermek képességei figyelembevételével tudatosan alakíthatja saját szerepét. Az egyéni vagy kiscsoportos forma kedvez a spontaneitásnak és annak, hogy egyéni tanulási útvonalak alakuljanak ki. A képeskönyvek literációs fejlesztő szerepéről az anyanyelv kapcsán számos tanulmány született, kevésbé ismert, hogy az idegen nyelv élményszerű közvetítésére is alkalmasak és ekkor sem maradnak el a fent említett

kognitív és szociális fejlesztési lehetőségek (Kümmerling-Meibauer, 2016). A második nyelv vagy idegen nyelv esetében is érvényesül, hogy a képeskönyv-olvasás és főként a dialogikus olvasás a nyelvi képességeket komplexen, vagy akár célzottan, részterületenként fejleszti. Bővíti a szókincset és a nyelvtani formák ismeretét, segíti a beszédpercepciót, beszédértést, az artikulációt és a tanulók beszédprodukciónak (Alt, 2017). A motiváció fenntartása szempontjából is megfontolandó a képeskönyvek alkalmazása, amelyekhez kapcsolódóan további kreatív feladatok társulhatnak: bábokat készíthetünk, dramatizálhatunk, ezen kívül összekapcsolhatjuk zenei élménnyel is, például egy dal felidézése formájában, vagy nagymozgásos feladatokkal. Ezek a kis kitérők ahhoz is hozzájárulnak, hogy a monotonitást megtörjék, és változatos érzelmi ingerek érjék a tanulókat. A képeskönyv kis méretét kompenzálja és nagyobb csoportok számára is élvezhetőbbé teszi a képeskönyvszínház, vagy másképpen papírszínház.

Mind a hallássérült, mind a specifikus tanulási zavarokkal küzdő tanulók esetében nagyon sikeresek lehetnek az úgynevezett „társas stratégiák”, azaz a tanulók kics csoportos foglalkoztatása vagy a páros munka alkalmazása, amelyek változatosságot biztosítanak és a speciális pedagógiát igénylő tanulóknak különösen sikerélményt jelenthetnek. A társakkal való együttműködés a nyelvtanulás iránti motivációjukat fokozhatja, és minden tanulóban fejlesztheti az empátiát, a szociális érzékenységet, ezáltal az egész csoport kohézióját erősítheti. Ezért a továbbképzési programunk egyik kitüntetett célja, hogy a képzésben résztvevők módszertani kultúráját kifejezetten a kooperatív tanulási formák területén szélesítse.

IRODALOMJEGYZÉK

- Alt, K. (2017). *Mit Kindern Bilderbuchwelten vielfältig entdecken*, Beltz Verlag, Weinheim, Basel.
- APA (American Psychiatric Association) (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth Edition (DSM-5)*. Washington.
- Berninger, V. (1996). *Reading and Writing Acquisition. A developmental neuropsychological perspective*. Westview Press, a Division of Harper Collins Publishers. Colorado–Oxford.
- Csépe, V. (2001). *Diszlexia a kutatásban és a gyakorlatban. – Quo vadis Európa? Gyógypedagógiai Szemle*, 1. 44–52.
- Csizér, K., Kontráné Hegybíró, E., & Piniel, K. (2015). *Hallássérült fiatalok idegen nyelv-tanulása Magyarországon*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- Deákiné Bajkó Ágnes – Gergely Eszter: *Idegen nyelvek a hallássérültek nevelésében-oktatásában in: Csizér, K., Kontráné Hegybíró, E., & Piniel, K. (2015). Hallássérült fiatalok idegen nyelv-tanulása Magyarországon*. Budapest. Tinta Könyvkiadó.
- Dörnyei, Z. (2005). *The psychology of language learner*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, N. J., London.

- Ganschow, L., Sparks, R. (2000). Reflections on foreign language study for students with language learning problems: Research, issues and challenges. *Dyslexia*, 6. 87–100.
- Gósy, M. (1994). A beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése (szóban, írásban) iskolásoknak. Budapest. Nikol.
- Gyarmathy, É. (1998). A tanulási zavarok azonosítása és kezelése az óvodában és az iskolában. *Új Pedagógiai Szemle*, 11. 68–76.
- Gyarmathy, É., Vassné Kovács, E. (2004). Dyslexia in Hungary: A guide to practice and resources. In I. Smythe – J. Everatt – R. Salter (szerk.): *International book of dyslexia. A cross language comparison and practice guide*. Reading: British Dyslexia Association, Reading 116–121. <https://dokumen.tips/documents/the-international-book-of-dyslexia-a-guide-to-practice-and-resources.html?page=127>
- Helland, T., Kaasa, R. (2005). Dyslexia in English as a second language. *Dyslexia*, 11. 41–60.
- International Dyslexia Association (2012). Definition Consensus Project. <https://dyslexiaida.org/definition-consensus-project/>
- Kontráné Hegybíró E., Kormos, J. (2007). Nyelvtanárok a diszlexiáról. *Új Pedagógiai Szemle* 57/9. 82-91.
- Kurwinkel, T. (2017). *Bilderbuchanalyse. Narrativik - Ästhetik – Didaktik*, A. Francke Verlag Tübingen.
- Kümmerling-Meibauer, B. (2016). Képeskönyvekből tanulni. A korai literáció, az első könyvek és a gyermek nyelvi fejlődésének összefüggéseiről, in: Szilvássy Orsolya (szerk.): *Nyelvpedagógia és gyermekirodalom. (Diskurzus 17.)* Gál Ferenc Főiskola Pedagógiai Kar, Szarvas, 132-143.
- Meixner, I. (1993). A diszlexia prevenció, reedukáció módszere. Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola, Budapest.
- Mesterházi, Zs. (1998). A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése. Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar.
- Nijakowska, J. (2000). Dyslexia – Does it mean anything for the foreign language teacher? In L. Peer & G. Reid (Eds), *Multilingualism, literacy and dyslexia*. (pp. 8–256). David Fulton Publishers, London,
- Peters, R. S. (1960). *The concept of motivation*. London. Routledge.
- Reber, K. (2021). Wortschatzförderung in Unterricht und Therapie: Reale und digitale Lernwelten verknüpfen, *mitSprache Fachzeitschrift für Heilpädagogik* 2021/2 https://paedalogis.com/wp-content/uploads/2021/07/mitSprache_2_21_Beitrag_Reber_web.pdf
- Schneider, E., Crombie, M. (2003). *Dyslexia and foreign language learning*. David Fulton, London.
- Steklács, J. (2013). Olvasási stratégiák tanítása, tanulása és az olvasásra vonatkozó meggyőződés. Budapest. Nemzedékek Tudása Kiadó.
- Tánczos, J. (2006). A kognitív folyamatok zavarainak hatása az idegen nyelv tanulására. *Iskolakultúra*, 16/11. 3-11.

- Torda, Á. (2004). A képességzavar mint különleges ellátási jogosultság a közoktatásban. In Lányiné Engelmayer Á. (Ed), *Képességzavarok diagnosztikája és terápiája a gyógy-pedagógiai pszichológiában.* (pp. 153–164). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Varga, J. (Ed). (2022). *A közoktatás indikátorrendszere.* Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest.

A PÁLYÁZAT MEGVALÓSÍTÁSÁBAN RÉSZTVEVŐ KUTATÓK

Baráth Nóra
Boros Árpád
Csefkó Mónika
Dr. Árpási Zoltán
Dr. B. Kis Attila
Dr. Beke Szilvia
Dr. habil. Homoki Andrea
Dr. Halasi Szabolcs
Dr. Horváth Gábor
Dr. Katona Krisztina Edit
Dr. Kozma Gábor
Dr. Lapes Josip
Dr. Lestyán Erzsébet
Dr. Lipcsei Imre
Dr. Nyári Csaba
Dr. Petróczi Erzsébet
Dr. Petróczi Erzsébet
Dr. Sándor Zita
Dr. Simon Sándor
Dr. Soós Zsolt

Dr. Szilvássy Orsolya
Dr. Thékes István
Ferenczné Szarvas Anikó
Gödör Zsuzsanna Gabriella
Kiss-Kovács Renáta
Nagyné Dr. Hegedűs Anita
Szabóné Bohus Márta
Szabóné Dr. Balogh Ágota Márta
Szalainé Milasin Katalin
Zakar Péter Mihályné
Kutatói asszisztens:
Dr. Fülöp Zoltán Ottó
Kövécis Ildikó

Digitalizációs szakértő:
Varga Péter Kálmán

Továbbképzési program koordinációjában
résztevő szakértő:
Sarusi Etelka

